

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ, НАУКОВІ ПІДХОДИ, ДОСВІД

*Матеріали
Усеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції
(м. Харків, 21 листопада 2024 рік)*

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної (військової) адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ, НАУКОВІ ПІДХОДИ, ДОСВІД

Матеріали
Усеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
(м. Харків, 21 листопада 2024 рік)

Харків
2024

УДК 37-051:174:[001.895+005.336.4]-043.86(062.552)
Ф 79

Редакційна колегія:

- Пономарьова Г. Ф.** – докторка педагогічних наук, професорка, заслужена працівниця народної освіти України, Почесна громадянка Харківської області, ректорка – голова;
- Степанець І. О.** – кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової та інноваційної діяльності – заступник голови.

Члени редакційної колегії:

- Дмитренко К. А.** – кандидатка педагогічних наук, доцентка, учена секретарка;
- Купіна О. В.** – методистка;
- Полянчикова А. І.** – керівниця навчально-методичного відділу;
- Прокопенко А. О.** – докторка педагогічних наук, доцентка, завідувачка аспірантури та докторантури;
- Чала А. Г.** – кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання;

Відповідальність за якість і достовірність матеріалів
несуть автори публікацій.

Ф 79 Формування і розвиток професійної культури фахівців у галузі освіти: виклики, наукові підходи, досвід : матеріали Усеукр. наук.-практ. конф. (21 листопада 2024 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради [Електронне видання]. – Харків : ХГПА, 2024. – 621 с.

До матеріалів Усеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції включені доповіді науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої, загальної середньої та дошкільної освіти, аспірантів, здобувачів.

Тематика матеріалів збірника охоплює питання формування і розвитку професійної культури фахівців у галузі освіти, зокрема, як наукової проблеми; інтегративного феномена професійної освіти у підготовці сучасного педагога; ролі інноваційного освітнього середовища у ЗВО; впливу наукової роботи на професійний розвиток; значення професійної компетентності та академічної доброчесності; виховання педагога в умовах професіоналізації, а також особливостей впровадження особистісно орієнтованих технологій і моніторингу рівня сформованості професійної культури.

УДК 37-051:174:[001.895+005.336.4]-043.86(062.552)

© Харківська гуманітарно-педагогічна академія, 2024

до професійного розвитку педагога, що забезпечує ефективний виховний процес, оскільки інтеграція різних аспектів, таких як безперервна освіта, індивідуальний підхід до учнів, співпраця з колегами та рефлексія практики, дозволяє вчителям адаптувати свої методи викладання, підтримувати мотивацію учнів і реагувати на їх потреби.

Завдяки цьому педагог стає не лише транслятором знань, а й активним учасником виховного процесу, що сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної до критичного мислення, творчості та соціальної відповідальності. Такий підхід забезпечує не лише досягнення цілей, а й формування цінностей та навичок, необхідних для успішної інтеграції наших вихованців у суспільство.

Список використаних джерел

1. Добридень А. В. Педагогічна майстерність учителя у творчій спадщині Івана Зязюна. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua> (дата звернення: 26.10.2024).
2. Індивідуальний підхід до учнів, як засіб досягнення високої результативності. URL: <https://vseosvita.ua> (дата звернення: 26.10.2024).
3. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навчальний посібник. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
4. Освіта впродовж життя: тренд чи вимога часу? URL: <https://osvitoria.media> (дата звернення: 25.10.2024).
5. Пахомова Н. Інтеграція як провідна тенденція розвитку суспільства та освіти: історикопедагогічний аспект. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua> (дата звернення: 26.10.2024).

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Дорош Т. Л., Дорошенко В. В., Лебедєва В. О.

Актуальність проблеми. У сучасному суспільстві спостерігається зростання потреби в професійних особистостях, які мають бути активними, ініціативними, обізнаними, розуміти особливості своєї спеціалізації, ефективно діяти та виконувати певні функції, спрямовані на досягнення позитивного результату. Саме ці пріоритети лежать в основі підготовки компетентних кадрів, які мають володіти широким діапазоном знань, умінь, відповідним професійним мисленням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професійної компетентності майбутніх фахівців досліджувались у працях В. Береки, А. Галас, В. Теслюка, П. Лузана, Л. Шовкун, М. Фіцули та інших науковців. Учені наголошують на необхідності ефективної професійної підготовки майбутніх учителів і набуття ними відповідних компетентностей.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично розкрити особливості формування професійної компетентності в майбутніх учителів музики.

Відповідно до мети, основними завданнями є:

- опрацювання літературних джерел та Інтернет ресурсів за відповідною темою;
- розкриття значення термінів «компетентність», «професійна компетентність»;
- застосування професійної компетентності майбутніх учителів музики в практичній діяльності.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про освіту» компетентність тлумачиться як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших власних якостей особистості, що визначає її здатність до успішної соціалізації, проведення професійної та/або подальшої навчальної діяльності [2]. Для того, щоб музичний фахівець був затребуваним спеціалістом, відповідав усім сучасним вимогам, необхідно, щоб він здобув належну професійну підготовку в педагогічних закладах вищої освіти, мав відповідні професійні компетентності.

У словнику-довіднику з професійної педагогіки за редакцією А. Семенової «компетентність» – це освічений у визначеній галузі; організовані спеціальним шляхом набори знань, умінь, навичок і ставлень, що набуваються в освітньому процесі й дозволяють людині ідентифікувати та розв’язувати проблемні питання, що є характерними для певної сфери діяльності [5; с. 85].

За психологічним словником «компетентність» – психосоціальна якість, що означає силу та впевненість, що виходять із почуття власної успішності й користі, які дають людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [8].

Компетентність учителя не може обмежуватися лише вузькими професійними знаннями. Майбутній фахівець має бути обізнаним в усіх сферах життєдіяльності, володіти й оперувати інформацією, аналізувати та співставляти її, критично мислити, швидко реагувати на запити часу.

Автори навчального посібника «Основи педагогічної майстерності» наголошують на тому, що між професійною компетентністю та педагогічною майстерністю немає чіткого розмежування. Окрім того, останнє може розглядатися як найвищий рівень розвитку компетентності [6; с. 31].

Науковці В. Берека та А. Галас представляють домінуючий блок професійної компетентності майбутнього вчителя, що має такі системні характеристики:

- мотивація (спрямованість особистості та її види);
- якості (педагогічні здібності, характер і його риси, психологічні стани та процеси);
- інтегральні характеристики особистості (педагогічна самосвідомість, індивідуальний стиль, креативність) [4; с. 28].

Оскільки в освітньому процесі теоретична підготовка майбутніх учителів музики поєднується з їх практичною діяльністю, де вони самостійно й творчо застосовують здобуті знання, то основними завданнями цього процесу є:

- виховання професійно значущих якостей, що є необхідними для майбутнього фахівця в його подальшій самоосвіті;
- закріплення, поглиблення, подальший розвиток спеціальних знань під час вирішення конкретних завдань;
- формування й розвиток професійних умінь і навичок;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до творчої діяльності в музичній сфері.

Варто вказати, що професійну компетентність майбутніх учителів музики ми розглядаємо як сукупність їх якісних характеристик, кваліфікаційних знань, умінь, уміло застосованих на практиці. Оскільки професійна компетентність включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти й має суттєві ознаки: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності, критичність мислення [3].

Розглянемо як особистісне, захоплююче ставлення майбутніх учителів музики викликають у них інтерес, зацікавленість до освітнього процесу, у ході якого вони набувають важливі професійні компетентності, застосовують відповідні знання та вміння.

Так, у творчому доробку сучасної української композиторки, вокалістки, піаністки Міри Шентрюк, яка закінчила РДГУ музично-педагогічного факультету (м. Рівне) та є автором фортепіанних творів для дітей і дорослих, цікавою є музичний твір «Хвилі Дніпра» (баркарола). Розпочинається він двотактовим вступом у помірному темпі – протяжним звучанням розкладених арпеджованих звуків Ля-бемоль мажору. Після цього підхоплюється співуча мелодія гондольєра (весляра на човні). Головна тема представлена октавами у верхньому та середньому регістрах на фоні плавної мелодії, що нагадує човен, який рівномірно ковзає по водній поверхні.

Зміна тональності в фа мінор, Мі-бемоль мажор додають особливий колорит плавного похитування венеціанського гребного човна на хвилях. Певний контраст у музичний твір вносять перехід у До мажорну тональність та інтонаційний виклад мелодії, яка переходить у нижній регістр. Поступове динамічне посилення, хроматичні терції підводять до кульмінації, яка завершується половинним кадансом (на оберненні домінантсептакорду). Повернення в основну тональність – заключна, третя частина, знову налаштовує нас на романтичне, лагідне звучання.

Основна мелодія баркароли, що супроводжується хвилеподібними пасажами, наближена до вокальної музики, тому варто вміти прослухати основну мелодію, відчувати естетичну насолоду та чарівність музичного твору. При цьому важливо не зловживати педаллю, щоб зберегти чистоту кожного звука. Окрім цього, для виразного відтворення музичного образу майбутньому вчителю музики доцільно передати всі штрихи, динамічні

нюанси, музичну інтонацію п'єси, своє власне ставлення до навколишнього світу в звуковій палітрі. Не зайвим буде й спрямувати свою увагу на сприйняття пісенного жанру в інструментальному виконанні (фортепіано).

Отже, роботу над музичним твором «Хвилі Дніпра» (баркарола) можна представити в такому вигляді:

- ознайомлення з творчістю композиторки та її програмним музичним твором;
- здійснення гармонічного аналізу п'єси, визначення характерних особливостей виконання плавної мелодії, яку можна уявити, як романтичну прогулянку на човні під спів весляра на гондолі;
- підготовка до концертного виступу.

Варто також звернути увагу, що в концертній діяльності майбутнього вчителя музики особлива увага приділяється репертуару. Тому твори мають бути різноманітними, складеними із п'єс відомих композиторів сучасного та минулого, авторських аранжувань та обробок народних пісень, неповторних, оригінальних музичних композицій.

Велике значення для формування професійної компетентності в майбутніх учителів музики має також творчість українського композитора, педагога минулого століття, Ісаака Яковича Берковича, який є автором великої кількості п'єс, сонат, сонатин, етюдів, методичного посібника «Школа гри на фортепіано», що й нині є затребуваним. Композитор також написав численні фортепіанні мініатюри, зокрема, прелюдії, які внесли значну роль у формуванні української музичної спадщини.

Прелюдія Берковича № 8, фа-дієз мінор (цикл «24 прелюдії») – популярний твір, що вимагає досконалої інструментально-виконавської техніки та піаністичної витримки. Романтичний характер фортепіанної мініатюри приваблює виконавців багатством фактури, наповнену поліфонічними елементами, інтонаційною виразністю кожного голосу, не гучною динамікою тощо.

Одночасне бачення цілісної картини музичного твору та образне сприймання змісту на основі асоціативних зв'язків вимагає від майбутнього фахівця вдумливого прочитання нотного тексту, особливої слухової уваги. Образ, створений композитором, нагадує осінні барви. Милує око чарівне кружіння навколо багряних і жовтих листочків, які плавними рухами спадають із дерев у повільному темпі танцювального ритму.

Досить яскрава в емоційному плані прелюдія насичена акордами, октавами, підголосками в середньому регістрі. Беркович застосовує значну кількість збільшених та зменшених тризвуків із оберненнями, квартові септакорди (акорд, що будується по чистих квартах і між нижнім та верхнім звуком є інтервал малої септими). Два розділи доповнюють один одного новим колористичним звучанням, збагачують музичну тканину, надають гармонії внутрішнє хвилювання, вражаючи експресію.

Майбутньому вчителю музики краще розпочинати розбирати п'єсу в спрощеному вигляді – мелодію виконувати відповідною аплікатурою правої

руки, а інтервали в середньому голосі підхоплювати лівою рукою. Такий прийом є необхідним для того, щоб відчуті цілісну мелодійну лінію, яка в акордах виконується 5-м та 4-м пальцями. Після такої вправи виконувати акорд цілком правою рукою, але звертати увагу на збереження звучності й відчуття ваги руки, яка не має бути стиснутою, скованою. Продовжувати повторювати гру окремих звуків і цілісності акордів, доводити рухи руки до автоматизму. Для відпрацювання наспівної неперервної мелодії можна також застосувати й іншу вправу: верхній звук виконувати на *legato*, а середній – на *staccato*. При цьому звертати увагу на зібраність та активність пальців, досягати виразного звуковідтворення.

Кожен із двох розділів музичного твору завершується кульмінацією. Це вимагає від майбутнього вчителя музики емоційно яскравого виконання. В акордах варто зберігати позиційну гру, особливо прослухати хроматичні інтонації.

Перша кульмінація готується трьома хвилями. Тут доречно дослідити нотний текст, провести гармонічний аналіз, з'ясувати переходи з *Ля* мажор в *Мі-бемоль* мажор. Велику відстань між двома руками слід опрацювати окремо: одну руку контролювати лише зорово, другу – за допомогою тактильних відчуттів.

Так само здійснити гармонічний аналіз у другій частині, де в кінці – звучать акорди в обох руках з опорою на нижній звук інтервала, сильну долю. Заслуговує на увагу епізод з низхідними малими секундами на фоні верхнього голосу. В акордах досягати цілісного виконання, не допускати «квакання», дотримуватися цілісного звучання хроматичних низхідних рухів.

Опанування технології ковзання п'ятого та третього пальців з чорної на білу клавіші (там проводиться основна мелодія) та відповідність рухів кисті рельєфу фактури – виступає гарантом для досягнення ліричного звучання правої руки. Отже, саме в такій послідовній аналітичній роботі розвиваються, самовдосконалюються професійні компетентності майбутнього вчителя музики, підтримується його власне професійне зростання.

Професійне самовдосконалення майбутнього педагога – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійно-педагогічної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної педагогічної діяльності і власної програми розвитку [7; с. 128].

Професійна компетентність майбутніх учителів музики виявляється й у результаті їх активної діяльності, зокрема, під час публічного виступу, коли вони уміють володіти собою під час екстремальних чи стресових ситуацій, не зупиняються перед труднощами, а сміливо долають перешкоди, намагаються наблизитися до своєї мети. У процесі прилюдного виступу головним показником інтерпретації музичних творів є виразність виконання, його змістовно-стильова вираженість, зосередженість на образному тлумаченні концертної програми [1; с. 118].

Вважаємо, що для власного професійного зростання головним є:

- прийняти для себе важливе рішення – стати висококваліфікованим спеціалістом своєї справи;
- уміти скласти список справ і завдань, що сприятимуть саморозвитку, самовдосконаленню;
- урізноманітнювати виконання завдань, уміти чергувати роботу з відпочинком, щоб запобігти перевантаженням;
- постійно закріплювати пройдений музичний матеріал;
- уміти адекватно оцінювати власні здібності, можливості; регулювати власну поведінку;
- активно долучатися до культурно-просвітницької діяльності;
- уміти критично оцінювати свій результат, здійснювати самоконтроль.

Висновки. У результаті проведеного дослідження, ми дійшли висновку, що успішність формування професійної компетентності в майбутніх учителів музики залежить від їх власних активних дій, від наявності відповідних мотивів (бажань, необхідності реалізувати свій внутрішній потенціал в оволодінні професією; потреб утілювати свої знання та вміння в подальшу професійну діяльність).

Дослідження має подальшу практичну перспективу, оскільки саме компетентність допомагає розв'язати життєво важливі проблеми, які відбуваються в сучасному світі, дозволяє майбутнім фахівцям оперувати здобутими в освітньому процесі знаннями й застосовувати їх у професійній сфері.

Список використаних джерел

1. Жигінас Т. В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності : навч.-метод. посібник. Київ, 2014. 178 с.
2. Закон України «Про освіту» Ст. 1, п. 15. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 20.10.2024).
3. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти / Л. В. Банашко, О. М. Севастьянова, Б. С. Кришук, С. І. Тафінцева. URL : <https://www.kgpa.km.ua/?q=node/233> (дата звернення : 20.10.2024).
4. Професійна компетентність вчителя початкових класів : навч.-метод. посіб. для вчителів ; автори-упоряд.: В. Є. Берека, А. В. Галас. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.
5. Словник-довідник з професійної педагогіки ; за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. С. 85.
6. Теслюк В. М., Лузан П. Г., Шовкун Л. М. Основи педагогічної майстерності : навч. посіб. Київ : ДАККиМ, 2010. 244 с.
7. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Вид. 3-тє, перероб. і доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2005. 168 с.
8. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. С. 203.